

Особливості та сутність професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я

ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (м. Луганськ)

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Ідея створення в молоді мотивації до здорового способу життя реалізувалася повною мірою в Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ ст. У ній визначено формування здоров'я нації через освіту як один із пріоритетів державної політики в освітній галузі. Проблеми формування культури здоров'я особистості приділяли увагу такі вчені, як Л. Безугла, В. Горащук, Г. Кривошеєва, С. Кириленко, С. Лебедченко, В. Магін, Ю. Мельник, О. Соколенко та ін.

Реалізацію здоров'язбережувальних освітніх технологій у сучасній школі розв'язували М. Малашенко, М. Смирнов. Методичні розробки уроків з основ здоров'я щодо збереження й зміцнення здоров'я підлітків і молоді розробляють такі автори, як Т. Железнова, Л. Кремниця, С. Лига, М. Малашенко, А. Маскальчук, О. Смирнова, О. Чешенко та ін.

Мета цього дослідження – вивчення проблем підготовки майбутніх учителів основ здоров'я у вищих навчальних закладах.

Завдання статті – вивчення особливостей та сутності професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У концептуальному документі про Державну національну програму “Освіта” (“Україна ХХІ століття”) визначено основні шляхи реформування освіти: створення в Україні атмосфери загальнодержавного сприяння розвитку освіти, неухильної турботи насамперед про примноження інтелектуального та духовного потенціалу нації, активізація зусиль суспільства для виведення національної освіти на рівень досягнень сучасної цивілізації, а також активне залучення до розвитку національної освіти всіх державних, громадських, приватних інституцій, сім'ї, кожного громадянина України; подолання девальвації загальнолюдських гуманістичних цінностей, національного нігілізму й відірваності освіти від національних джерел; забезпечення розвитку національної освіти в державі на засадах нових прогресивних концепцій, а також запровадження сучасних педагогічних технологій та науково-методичних досягнень у навчально-виховний процес; ефективна фахова підготовка нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їхнього професійного, а також загальнокультурного рівня; інтеграція освіти й науки, активне застосування наукового потенціалу вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ, теоретичних розроблень на засадах інноватики й вагомих здобутків педагогів-новаторів у навчально-виховному процесі [3].

Виходячи з положень цього важливого документа, потреба в модернізації та структурній перебудові системи освіти вважаються справою державного рівня. Здійснення фахової підготовки вчителів основ здоров'я неможливе без модернізації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах, підсилення його акмеологічного та аксіологічного змісту, що знайшло відображення в Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Державній національній програмі “Освіта” (Україна ХХІ століття), Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ ст. тощо. Нормативний термін навчання майбутніх учителів основ здоров'я становить чотири роки (бакалавр). Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра відображає соціальне замовлення на підготовку фахівця з урахуванням аналізу професійної діяльності та вимог до змісту вищої освіти з боку держави й окремих замовників фахівців; установлює галузеві кваліфікаційні вимоги до соціально-виробничої діяльності випускників вищого навчального закладу та освітньо-кваліфікаційного рівня й державні вимоги до властивостей та якостей особи, яка здобула певний освітній рівень відповідного фахового спрямування. Отже, цей стандарт поширюється на систему вищої освіти, зокрема на вищі навчальні заклади всіх форм власності, де готують фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра основ здоров'я людини. Цей стандарт установлює професійне призначення й умови використання випускників вищих навчальних закладів певної спеціальності та освітньо-кваліфікаційного рівня у вигляді переліку первинних посад, виробничих функцій і типових завдань діяльності; освітні та кваліфікаційні вимоги до випускників вищих навчальних закладів у вигляді переліку здатностей і вмінь розв'язувати завдання діяльності; вимоги до атестації якості освіти та професійної підготовки випускників вищих навчальних закладів.

Виходячи з аналізу навчального плану, освітньо-професійної програми, освітньо-кваліфікаційної характеристики, майбутній учитель основ здоров'я повинен мати відповідну соціально-гуманітарну, фундаментальну, природничо-наукову, загальноекономічну, професійну теоретичну та практичну підготовку, а також уміти розв'язувати різні проблеми й завдання педагогічної діяльності, а тому й вимоги до цих фахівців вищі.

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я відповідний рівень знань, умінь, навичок отримують у процесі навчання таких дисциплін соціально-гуманітарного циклу, як історія України, українська мова (за профільним спрямуванням), іноземна мова (за профільним спрямуванням), філософія, історія української культури. Відповідний рівень знань, умінь, навичок отримують у процесі навчання таких дисциплін фундаментальної, природничо-наукової та загально-економічної підготовки, як загальна педагогіка, історія педагогіки, основи педагогічної майстерності, психологія, біохімія, анатомія людини, екологія, нові інформаційні технології, організація управління у сфері здоров'я людини, оздоровче плавання з методикою викладання, лікувальна фізична культура.

У процесі фахової підготовки відповідний рівень знань, умінь та навичок майбутні вчителі основ здоров'я отримують у процесі навчання таких дисциплін циклу професійної й практичної підготовки, як безпека життєдіяльності, оздоровчі спортивні та рухливі ігри з методикою викладання, основи медичних знань із методикою викладання, загальна й педагогічна валеологія, оздоровчі системи Заходу та Сходу, теоретичні основи фізичної реабілітації, практичні основи фізичної реабілітації, фізіологічні основи фізичного виховання з основами гігієни, оздоровчі технології (психічний аспект), оздоровчі технології (духовний аспект), реабілітаційні програми й методики при нервових захворюваннях, реабілітаційні програми та методики при захворюваннях внутрішніх органів, теорія й методика фізичного виховання, методика викладання основ здоров'я, охорона праці, пропедевтика (університетська освіта, робота в мережі Інтернет, робота з пошуковими бібліотечними системами), вікова фізіологія, оздоровчі технології (фізичний аспект), моніторинг здоров'я, здоров'я сім'ї та репродуктивне здоров'я, культура здоров'я, валеологія харчування, організація оздоровчої роботи в спеціальній медичній групі, фізіологія людини, організація оздоровчої роботи з людьми похилого віку, науково-дослідна робота щодо оздоровлення людини, оздоровча гімнастика з методикою викладання, оздоровча легка атлетика з методикою викладання, методика викладання зимових видів спорту з оздоровчою спрямованістю, масаж або самомасаж, індивідуальна оздоровча система. Отже, дисципліни циклу професійної й практичної підготовки безпосередньо забезпечують формування фахових знань, умінь та навичок, їх успішне застосування в професійній діяльності майбутніх учителів основ здоров'я. Велике значення під час їх підготовки мають навчальні та виробничі практики. Відповідний рівень практичних умінь і навичок майбутній учитель основ здоров'я отримує в процесі проходження таких навчальних і виробничих практик, як ознайомча (навчальна), практика з оздоровчих технологій (навчальна), комплексна практика з фаху (навчальна), практика з оздоровчих технологій (виробнича), комплексна практика з фаху (виробнича), практика в дитячих оздоровчих таборах. За навчальним планом майбутній учитель основ здоров'я також виконує курсові роботи з оздоровчих технологій, психолого-педагогічних дисциплін, методики викладання предмета "Основи здоров'я". Виходячи з цього, особливі вимоги сучасна вища школа ставить до фахової компетентності, професійних рис і педагогічної майстерності майбутніх учителів основ здоров'я. У зв'язку з цим для нашого дослідження мають значення такі поняття, як "професійна підготовка", "професійна освіта", "готовність до професійної діяльності", "компетентність", "педагогічна майстерність". У "Великій сучасній енциклопедії" поняття "професійна підготовка" визначається як "процес оволодіння знаннями, вміннями та навичками, що дає змогу виконувати роботу у визначеній галузі діяльності. Професійна підготовка має за мету прискорене набуття навичок, які необхідні для виконання визначеної роботи або групи робіт і не розуміє підвищення освітнього рівня тих, хто навчається" [5, с. 482].

С. Боровікова, Т. Водолазька, М. Дмитрієва, Л. Корнеєва визначають поняття "професійна підготовка" як "професійну (спеціальну) освіту, основний спосіб одержання якої – самоосвіта або навчання в системі професійної освіти" [1, с.21].

Спеціальна освіта озброює людину знаннями, вміннями та навичками, необхідними для працівника певної галузі [2]. У Законі України про вищу освіту зазначено, що "професійна підготовка – здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю" [4, с. 2].

А. Кузьмінський, В. Омеляненко подають тлумачення терміна "професійна освіта" як освіти, що спрямована на оволодіння знаннями, вміннями та навичками й необхідної людині для виконання професійної діяльності [5].

На підставі вивчення освітньо-професійної програми, освітньо-кваліфікаційної характеристики та концептуальних документів щодо підготовки майбутніх учителів основ здоров'я розроблено структурно-логічну схему змісту професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я. У змісті їхньої професійної підготовки потрібно виділити таке: засвоєння майбутнім учителем основ здоров'я системи знань, умінь і навичок відповідно до його освітньо-кваліфікаційного рівня; відповідність рівня професійної підготовки майбутнього вчителя основ здоров'я виробничим функціям, типовим завданням діяльності та вмінням; сформованість системи соціально й професійно значущих якостей майбутнього педагога щодо розв'язання професійних проблем і завдань соціальної діяльності й умінь, які є відображенням наявності цих здатностей (рис. 1).

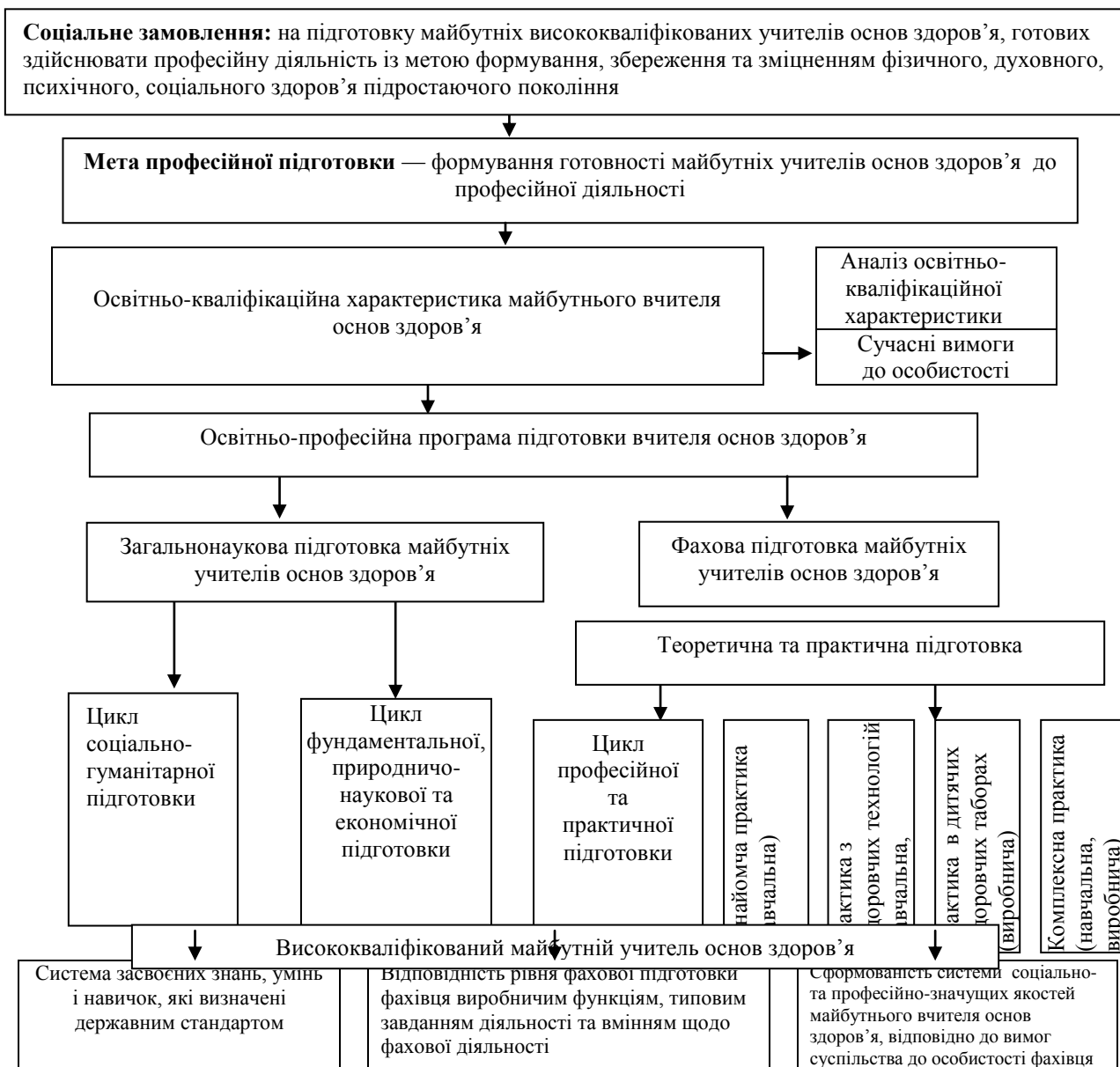

Рис. 1. Структурно-логічна схема змісту підготовки майбутніх учителів основ здоров'я

У статті 13 закону України “Про вищу освіту” зазначено, що “освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника вищого навчального закладу відображає цілі вищої освіти та професійної підготовки, визначає місце фахівця в структурі галузей економіки держави й вимоги до його компетентності, інших соціально важливих якостей, систему виробничих функцій і типових завдань діяльності й умінь для їх реалізації. Професійний стандарт визначає компетентність випускника вищого навчального закладу, систему виробничих функцій і типових завдань діяльності, знань, умінь та навичок, необхідних для їх реалізації” [4]. На підставі ретельного аналізу структури фахової діяльності майбутнього вчителя основ здоров'я, переліку дисциплін соціально-гуманітарної, фунда-

ментальної, природничо-наукової, економічної, професійної й практичної підготовки, сукупності виробничих функцій, типових завдань діяльності та вмінь указано, що кінцевий результат професійної підготовки визначається такими чинниками: фундаментальними, природничо-науковими, економічними, професійними та практичними знаннями, уміннями й навичками майбутнього вчителя основ здоров'я, сферою використання цих знань, умінь та навичок у галузі "Здоров'я людини", а також важливими соціально-професійними функціями, котрі безпосередньо виконує спеціаліст.

Згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою в майбутнього вчителя основ здоров'я рівень сформованості знань, умінь та навичок повинен відповідати виробничим функціям, типовим завданням діяльності й умінням. Тому особливого значення набуває їхня професійна підготовка. В умовах сучасного стану інтенсивного розвитку науки та освіти існує переконання, що провідна роль повинна, насамперед, належати ґрунтовній фаховій підготовці педагогів. Усе це зумовлює прийняття таких рішень, котрі б сприяли формуванню ефективної професійної підготовки висококваліфікованих учителів. Педагогічна професія передусім належить до тих, предметом яких є безпосередньо інша людина. Отже, її відмінність від фахів такого типу, як "людина-людина" полягає саме в тому, що професію вчителя основ здоров'я можна віднести до класу перетворювальних та управляючих професій. Метою в процесі професійної педагогічної діяльності є становлення та перетворення особистості, зокрема її самовираження. У своїх працях В. Сухомлинський зазначає, що бачити себе в чомусь хорошому так само важливо, як і уміти підтримувати це благородне людське прагнення. "Чи не є в цьому той могутній стимул самовиховання, що його вихователь часом так довго і болісно шукає?" [7, с. 264]. На нашу думку, важливе значення у фаховій підготовці майбутнього вчителя основ здоров'я має самовираження особистості, що передбачає виявлення себе в професійній діяльності з кращого боку. Самовираження особистості є насамперед передумовою її фахового становлення як спеціаліста в галузі здоров'я людини.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Кінцевий результат професійної підготовки визначається такими чинниками, як фундаментальні, природничо-наукові, економічні, професійні та практичні знання, уміння й навички майбутнього вчителя основ здоров'я. Сфера використання цих знань, умінь і навичок у галузі "Здоров'я людини", а також важливі соціально-професійні функції, котрі безпосередньо виконує спеціаліст.

Подальші дослідження передбачається здійснювати в напрямі інших проблем підготовки майбутніх учителів основ здоров'я.

Джерела та література

1. Боровикова С. А. Психологическое обеспечение профессиональной деятельности / С. А. Боровикова, Т. П. Водолазская, М. А. Дмитриева, Л. Н. Корнеева. ; под ред. Г. С. Никифорова. – СПб. : С.-ПбУ, 1991. – 152 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Державна національна програма "Освіта". Україна ХХІ ст. – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
4. Закон України "Про вищу освіту" / Освіта України. – № 17. – 26 лют. 2002. – С. 2.
5. Кузьмінський А. І. Педагогіка / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання, 2007. – 447 с.
6. Педагогіка : Большая современная энцикл. / сост. Е. С. Рапацевич. – Минск : Совр. слово, 2005. – 720 с.
7. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинський. – К. : Радян. шк., 1988. – 284 с.

Анотації

Розглянуто питання щодо особливостей та сутності професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я. На підставі вивчення освітньо-професійної програми, освітньо-кваліфікаційної характеристики та концептуальних документів щодо підготовки майбутніх педагогів розроблено структурно-логічну схему змісту професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я. Визначено, що згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою в майбутнього педагога рівень сформованості знань, умінь та навичок повинен відповідати виробничим функціям, типовим завданням діяльності й умінням.

Ключові слова: професійна підготовка, учитель основ здоров'я, педагогічна проблема.

Татьяна Бугеря. Особенности и сущность профессиональной подготовки будущих учителей основ здоровья. Рассмотрен вопрос особенностей и сущности профессиональной подготовки будущих учителей основ здоровья. На основании изучения образовательно-профессиональной программы, образовательно-квалификационной характеристики и концептуальных документов будущих педагогов разработана структурно-логическая схема содержания профессиональной подготовки будущих учителей основ здоровья. Определено,

что согласно образовательно-квалификационной характеристики у будущих педагогов уровень сформированности знаний, умений и навыков должен соответствовать производственным функциям, типичным задачам деятельности и умениям.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, учитель основ здоровья, педагогическая проблема.

Tatyana Bugerya. Peculiarities and the Main Point of Professional Preparation of Future Teachers of Health Basics. It was studied a question of peculiarities and the main point of professional preparation of future teachers of health basics. On the basis of studies of educational and professional program, educational and qualification characteristics and conceptual documents of future teachers of health basics it was developed structural and logical scheme of the content of professional preparation of future teachers of health basics. It was defined that according to educational and qualification characteristics among future teachers of health basics the level of formation of knowledge, skills and abilities has to correspond with production functions, typical tasks of activity and skills.

Key words: professional preparation, teacher of health basics, pedagogical problem.